

CUMHURİYET DÖNEMİ MODERNLEŞME SÜRECİNDE TÜRK MÜZİĞİ POLİTİKALARI

Pelin DEMİRE ALTINTAŞ

Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi Halkbilim ve Araştırmaları Merkezi, Türk Halk Müziği Birimi, paltintas@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0938-4624

Demire Altıntaş, Pelin. “Cumhuriyet Dönemi Modernleşme Sürecinde Türk Müziği Politikaları”. idil, 98 (2022 Ekim): s. 1507–1515. doi: 10.7816/idil-11-98-09

ÖZ

Kültür; bir toplumun geçmişten günümüze kadar maddi ve manevi değerlerinin tümü ve bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Kültür, insanoğlu var olduğundan beri değişmiş ve gelişmiştir. Bu değişim ve gelişim, toplumların geçmişlerinde yaşadıkları coğrafi ve sosyal etkileşimlerden doğan bir değişim sürecini anlatmaktadır. Osmanlı döneminde başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ivme kazanmıştır. Bu süreç içinde toplumsal pek çok alanda modernleşme adı altında müdahalelerde bulunulmuştur. Osmanlı’dan Cumhuriyet dönemine kadar uzanan ve bir müzik geleneğine sahip olan Anadolu’da, Cumhuriyet ile birlikte hızlanan modernleşme çabaları için, müdahale edilen en büyük alan müzikte olmuştur. Türk toplumu; Osmanlı’dan kalan bir müzik değil, köylerde yaşayan insanların içinde var olan ve onların yarattığı ezgileri toplayarak ‘Milli Musiki’ adı altında yeni bir müzik türü ile kendi kimliğini bulacaktır. Bu amaçla Türkiye’nin pek çok yerine derleme gezileri düzenlenmiştir. Sonuç olarak bu geziler sonunda pek çok Anadolu’nun dört bir yanından pek çok ezgi derlenmiştir. Aynı zamanda eğitim alanında yapılan reformlar ile birlikte yeni yeni eğitim kurumları açılmış ve öğrenciler yetiştirilmiştir. Yurt dışına eğitime gönderilen öğrencilerin ülkeye dönmeleri ile birlikte Batı Müziği’nin yöntem ve metotları öğrenilmiş, Türkiye’de oluşturulan Milli Musikinin bu yöntem ve metotlarla yeni düzenlemelere tabii tutularak çoksesli hale getirilme çalışmalarına başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzikoloji, müzik tarihi, müzik politikaları, cumhuriyet dönemi

Makale Bilgisi:

Geliş: 7 Eylül 2022

Düzeltilme: 3 Ekim 2022

Kabul: 22 Ekim 2022

Giriş

Kültür; bir toplumun geçmişten günümüze kadar maddi ve manevi değerlerinin tümü ve bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Bu aktarma için de "tekrarlama" söz konusudur. Bu tekrarlamalar sayesinde kültürel süreklilik (gelenek oluşturma) ve toplumun kültürel belleği oluşacaktır. Bu bellek aynı zamanda o toplumun aidiyeti, kimliği açısından çok önemlidir. Bu sebeple de kültür; insanoğlu var olduğundan beri değişmiş ve gelişmiştir. Bu değişim ve gelişim, toplumların geçmişlerinde yaşadıkları, çoğunlukla da sosyal etkileşimlerden doğan bir değişim sürecini anlatmaktadır. Osmanlı döneminde başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ivme kazanmıştır. 1924-1950 yılları arasında devletin yönetim kadrolarınca Müzik alanında alınan kararlar müziğin kültürel değişim sürecini etkilemiştir. Bu değişim sürecinde çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bahsedilecek olan ve çoğu zaman toplumun benimsemesi istenilen kararlar alınmıştır. Çünkü devlet kendisini değiştirmek istediğinde toplumun da kendisi ile birlikte değişmesini talep etmiştir (Durgun, 2005a:68). Genelde sanat alanlarında ve özellikle de müzik alanına müdahale ederek yapılmaya çalışılan değişimin en önemli sebeplerinden biri müziğin işitme duyusuna hitap eden ve diğer alanlara oranla dinleyicisine ulaşmasının daha kolay olması gerçeğidir. "İstemsizce de olsa bir müzik yapıtı gerek sözler gerekse ezgiler noktasında dinleyicisine çeşitli duygular hissettirir ve müzik fikriyle ilgili dinleyicisinin düşünmesine sebep olabilir" (İrten vd. 2018a:27).

Çalışmanın amacı, Osmanlı döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden müzik politikalarını, bu politikalar ile ilgili süreci, süreç içinde kurulan kurumları ve politikaların toplum üzerindeki etkileri ile ilgili sonuçları ortaya koymaktır. Ortaya konulan problem durumunun ardından aşağıdaki alt problemlere de cevap aranmıştır.

- Cumhuriyet döneminde müzik alanında gerçekleştirilen reform hareketleri nelerdir?
- Bu amaçla kurulan müzik eğitim kurumları nelerdir?
- Atatürk'ün modernleşme sürecine bağlı olarak değiştirmek istediği ve benimsediği "milli musiki" adının verildiği yeni müzik anlayışının toplum üzerindeki etkileri nelerdir?
- Bu değişimlerin günümüzdeki yansımaları nasıldır?

Bu soruların cevap bulması hem Türk müzik tarihi açısından hem de konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalara yardımcı olması açısından önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu çalışma; Cumhuriyet döneminde müzik alanında gerçekleştirilen reformların neler olduğunu ortaya koymak için yapılan bir çalışma olması sebebi ile nitel bir araştırmadır. "Creswell, nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir" (Karadağ, 2010:54). Araştırmada Cumhuriyet dönemine ait müzik ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi, tarihsel sürecin ortaya konulmaya çalışılması sebebi ile tarihsel yöntemden yararlanılmıştır.

Tarihsel yöntem: Araştırmacının ilgili kaynaklar ve yayınlar üzerinde yaptığı incelemelerde kullandığı yöntemdir. Her araştırma konu ve probleminin bir geçmişi vardır. Araştırmacı bunları incelemek zorundadır. Her araştırma yapan, tez hazırlayan kişi bu yöntemi kullanmaktadır (Şen, 2005:347).

Bir konu hakkında araştırma yapmak isteyenlerin, o konu hakkında geçmişte yapılan çalışmaları incelemesi yani literatür taraması yine bu yöntemin kapsamı içindedir. Literatür taraması, veri toplama ve toplanan verinin öneminin tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir. Konu ile ilgili kaynak ve yayınlar incelenmiş, toplanan veriler kronolojik bir sıra ile araştırma yöntemine uygun olarak sıralanmıştır. Ayrıca yine bu yöntemin kapsamı içinde yer alan literatür taraması da gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ile belirlenen araştırma konusu üzerinde gerçekleştirilmiş olan yazılı materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sağlanmıştır. Literatür taraması sonucunda toplanan veriler ile Cumhuriyet dönemi modernleşme süreci ile ilgili kavramsal çerçevenin net bir şekilde çizilmesi sağlanmış, bu süreçte meydana gelen reformlara ve toplum üzerindeki etkilerine yer verilmiştir.

Osmanlı'da Başlayan Modernleşme Hareketleri

Modernleşme; sanayileşmiş batı toplumlarındaki sistemlere sahip olmak amacı ile az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda yapılan düzenlemelere verilen addır. Kısacası modernliğe doğru yaşanan süreç olarak ta anlatılmaktadır. "Modernleşme; bütün gelişmekte olan toplumların, batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavramdır" (Sağır vd, 2013a:73). Ayrıca bu süreçte artık zamanını doldurduğuna inanılan ve değişmesi gerektiğine inanılan geleneklerin yeniden oluşturulması gerekliliği fikridir.

Osmanlı da; batı dışındaki tüm diğer toplumlar gibi 'batının gerisinde kalmama' olarak anlaşılan ilerleme fikri üzerinden gitmiştir. İlerleme fikri denildiğinde de ilk akla gelen "Batılılaşma" kavramı olmaktadır.

Batılı olmayan toplumlar için medeniyete ulaşmak ve modernleşmek; ileri olduğu varsayılan Batıya benzemekle mümkündür. Medeniyet kavramının çağrıştırdıkları; vahşinin karşıtı, bilimsel ve teknik seviye, en genel kültür parçası, maddi unsurlar, demokratik yönetim ve liberal ekonomiyi uygulayan toplumlar ya da Avrupalılaşmak olarak sıralanabilmektedir (Akkol, 2018a:327).

Avrupalı güçlerle yapılan savaşlarda yenilgilerle fazlasıyla karşılaşmaları, Osmanlı devlet yetkililerini Batı'ya (Avrupa'ya) karşı ilgi duymayı zorunlu kılmış, başlangıç tarihi belli olmamakla birlikte askeri alanda başlayan yenileşme hareketleri, daha sonra değişik sultanların yönetiminde; sosyal, siyasal, idari ve kültürel yenileşmelere, düzenlemelere uzanacak boyutlara kadar taşınmıştır. (Durgun, 2005b:39)

Osmanlı'da da sanat alanında yapılan reform çalışmalarının önemli bir bölümünü, müzik alanında gerçekleştirilen politikalar oluşturmuştur.

Osmanlı döneminde görülen 'müzikte modernleşme' dışardan bir müdahaleyi içermez. Bu haliyle pozitivist bir modernleşme çabası olarak adlandırılmaz. Osmanlıda müzikteki modernleşmenin merkezi, saraydır. Bununla beraber, saray çevresinde ve dışında görülen modernleşme tamamen gönüllü olmuştur. Cumhuriyet öncesinde müzikte yaşanan değişimde herhangi bir dayatma ve/veya yasak görülmez. (Akkol, 2018b:328).

18. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen siyasi ve endüstri devrimi ile birlikte teknoloji alanında yeni icatlar yapılmış ve bu icatlar sayesinde pek çok alanda yenilikler meydana gelmiş ve batı yeni bir gelişme süreci içine girmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'da bu süreç içerisinde girmek durumunda kalmıştır. "Osmanlı Batılılaşma serüveninde Tanzimat, hemen her alanda olduğu gibi musikide de bir 'yenileşme' kararının ilanını temsil etmektedir" (Öztürk, 2011:81). İcat edilen yeni teknolojik aletler ve aygıtlar sayesinde müzik alanında da yeni enstrümanlar icat edilmiş ve bu nedenle de müzikte daha fazla yayılma söz konusu olmuştur. Açık hava orkestrası niteliğini taşıyan Mehter Takımı 1826'da Yeniçeri Ocağının kapatılmasıyla birlikte son bulmuş ve yerine ilk saray konservatuvarı olarak adlandırılan Mızık-a-i Hümayun kurulmuştur. "Mızık-a-i Hümayun'da yetişen; burada Batı notası ve repertuarıyla tanışmış pek çok eleman, Batı müziğinin temsilcileri olarak çeşitli kurumlara dağılmış ve daha sonraları kurulan çeşitli ordu-i hümayun muzikalarının başına getirilmiştir" (Paçacı, 1999a:11).

Görüldüğü üzere; Cumhuriyet dönemi ilerleme-batılılaşma hareketlerinin temeli Osmanlıda başlamaktadır. II: Mahmut'un yurtdışına eğitim alma amaçlı gönderdiği burslu öğrenciler¹, Avrupa'daki özgürlükçü yapıyı görmüş ve Osmanlı'ya döndüklerinde aynı yapıyı buraya taşımak amacı ile Osmanlı'da demokratikleşme hareketlerini başlatmışlardır.

Cumhuriyet Dönemi (1922-1950) Müzikte Gerçekleştirilen Modernleşme Hareketleri

Anadolu; biten bir savaşın ardından güçsüz kalmış ama yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti ile küllerinden yeniden doğmaya hazırlanmaktadır. Bu büyük başarı sonucunda yeni kurulan Cumhuriyet kadroları ile birlikte Anadolu'nun tekrar ayakta durabilmesi ve modernleşme sürecine katılabilmesi adına ekonomik, siyasi

¹ Bu gruba Genç Osmanlılar ya da Jön Türkler denilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin de kurucuları olan grup Cumhuriyet döneminde yapılacak olan reform hareketlerinde önemli bir yer tutmuştur.

ve sanatsal alanlarda da yeni kararlar alınmaya başlanmıştır. Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de sanat alanında yapılan reform çalışmalarının bir bölümünü, müzik alanında gerçekleştirilen politikalar oluşturmuştur. Ancak bu dönemde müzik alanında alınan kararlar devlet müdahalesiyle gerçekleştirilmiş ve 'kültürel dönüşüm' adı altında topluma benimsetilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı döneminde "Batı'nın gerisinde kalmama" olarak adlandırılan ve bu amaçla yürütülen modernleşme hareketleri Cumhuriyet Döneminde bu görüşün yanı sıra "Ziya Gökalp'in Türkçülüğünden etkilenmiş ve modernleşme politikalarına 'milli' sıfatını ekleyerek devam etmiştir" (Güdek; 2014:631). Bu hedefle birlikte ulaşılmak istenen amaç ise şöyledir; Türk Müziğini evrensel boyutlarda bir müzik haline getirmektir.

Türk müziğinin bu kadar dışlanma sebeplerinden biri; Türk Müziği'nin ana ve son şeklini Osmanlı'da almış olmasıdır. Cumhuriyet yöneticilerine göre; Osmanlı'da oluşmuş olan müzik pek çok medeniyetten etkilenmiş bu sebeple de ulusal bir müzik olma yolundan çok uzaktadır. İşte bu ulusalcılık ideolojisiyle var olan Türk müziği yok sayılmış ve Osmanlıya ait müzik olduğu ileri sürülmüştür. Osmanlı ve Doğu kimliğiyle özdeşleştirilmiş olması "Osmanlı Müziğini yeni Türk Devleti'nin hedefi haline getirdi. İmparatorluk mirasından kopmayı ve Türk kimliğini koruyarak Batılılaşmayı hedefleyen yeni rejim, Osmanlı müziğini, oluşturmak istediği ulusal kültürün dışına itmeye karar verdi" (Ayas, 2014:21).

İşte tam da burada müzik ve kültür reformlarında esas alınan milliyetçilik fikrinde Ziya Gökalp'in etkisi oldukça büyüktür. Gökalp; "Doğu ve Batı müziği arasındaki tercihini medeniyetten, yani Batıdan yana koymuştur" (Üstel, 1999:44). Gökalp'e göre;

Ulusal müziğimiz, yurdumuzdaki Halk müziğiyle Batı müziğinin kaynaşmasından doğacaktır. Çünkü Halk müziğimiz, bize birçok ezgiler vermiştir. Bunları toplar ve Batı müziği yöntemine göre armonize edersek hem ulusal hem de batılı müziğe kavuşmuş oluruz. Bu görüş sentez fikrini de beraberinde getirmiştir (İrten vd. 2018b:33).

Atatürk de bu görüştedir. "Gökalp, geleneksel Türk müziğinin kökenini açıklamakla beraber, müzik alanında yapmış olduğu tasnifle aynı zamanda yeni devlete de yön çizmekteydi" (Durgun, 2005c:78-79).

Yeni kimliğini 'kendi kültürü'ne dayandırmak isteyen Cumhuriyet ideolojisi elbette 'kendisine ait' kültür unsurlarını da tanımlamak durumundadır. Burada yeni Türk kimliğinin oluşturulmasında müziğe önemli bir görev düşmektedir. İşte 'milli musiki' kavramı o dönemde tartışılmaya başlanır. Hangi müzik ulusal kimliğimizi yansıtabilecek müziktir? Bu sorunun yanıtını sosyolog Ziya Gökalp verir: "Halk Musikisi'..." (Duygulu, 2002:118)

Birazdan bahsedilecek olan reformlar da bu yönde gerçekleştirilmeye devam etmiştir. Modernleşme süreci içerisinde yeni kurumların açılmasına da büyük önem verilmiştir.

Sayın Kutluk; 'Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikalarının bileşenleri olarak öne çıkan her şey ideolojiktir' diyerek aşağıda sıralayacağımız ve ilerleyen zamanda anlatacağımız Cumhuriyet dönemi müzik politikaları hakkında şu sıralamayı yapmıştır:

1. Hedef Belirleme: Batılılaşma, Çağdaş Uygarlık.
2. Strateji belirleme: Halka beğendirme, kitle müzik eğitimi,
3. Devletin ideolojik aygıtları: Müzik okulları, halkevleri, Ülkü dergisi, radyo, çeviri kitaplar, müzik yazarları.
4. Uygulama çalışmaları: Besteci, beste, seslendiriciler, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve diğer seslendirme kurumları (2018:63).

Eğitsel politikalar neticesinde 1924 Tevhidi Tedrisat Kanunu ile birlikte müfredata müzik dersleri alınmıştır. 1924 yılında aynı zamanda; Türkiye'de müzik öğretmeni yetiştiren orta dereceli ilk kurum olarak da bilinen Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. Müzik eğitiminin yanı sıra sanatçı yetiştirme işlevini de üstlenen kurum daha sonra Ankara Devlet Konservatuarına daha sonra da 1938-39 yıllarından sonra da bu işlevini Gazi Eğitim Enstitüsüne bırakmıştır. Yine aynı tarihlerde Batı Müziğini yerinde eğitimini almaları amacı ile yurtdışına öğrenci gönderilmiştir. "Atatürk yurtdışı eğitimi için gidecek öğrencilere şöyle demiştir: 'Sizi birer kıvılcım olarak

gönderiyorum. Volkan olup dönmelisiniz..." (Sağır vd, 2013b:80). Gönderilen öğrenciler arasında; Ulvi Cemal Erkin, Ekrem Zeki Ün ve Cezmi Erinç'te yer almıştır. Bu öğrenciler 1930'lardan itibaren yurda dönmüş ve Musiki Muallim Mektebi'nde göreve başlamışlardır.

1925 yılında Türk müziğinin önemli kaynaklarından biri olan dini ve din dışı formlardaki eğitim biçimleriyle meşkların yapıldığı tekkeler kapatılmıştır.

Bu dönemde Klasik Türk Müziği ilmî yapısını ve hesaplarını; İstanbul'da yaşayan üç Mevlevî şeyhinden başka kimse bilmemektedir. Önce Rauf Yekta Bey, sonra Suphi Ezgi ve S. Arel bu hesapları öğrenmiş, geliştirmiş ve hala geçerli olan nazariyenin temellerini atmışlardır (Paçacı, 1999b:12).

Osmanlıdan kalan müzik olarak Cumhuriyet döneminde ötekileştiren Klasik Türk Müziği 1926 yılında Darülelhan'da tamamen kaldırılmıştır.

Konu ile ilgili olarak ise Cenk Güray;

Ortak geçmişin 'Orta Asya'daki ayağının en önemli temsillerinden biri Âşıklık geleneğiyken, Anadolu'daki ayağı ise yine 'temel olarak' âşıklarla temsil edilen 'köy müziği'dir. Ulusun ortak geleceğinin müziği ise 'Batı tekniği' ile buluşarak yeni bir ifade gücü kazanıp, toplumun düşlenen yaşamını şekillendirecek olan Türk 'halk müziği' örnekleridir (Kutluk, 2018:24).

İşte yeniden vücut bulacak olan halk müziği 'milli musiki' kaynaklarından alınmak üzere derleme gezileri başlatılmıştır. "Derleme gezilerinin amacı; hem Cumhuriyet'le birlikte önem kazanan folklorik ve etnografik malzemeleri sağlamak hem de Batı müziği eğitimi alan genç bestecilere milli tema ve motif sunmaktır" (Paçacı, 1999c:17).

1920'li yıllarda ülkemizdeki ilk müzik eğitimi veren okul olan Darülelhan'ın müdürü Yusuf Ziya Demirci'nin de katkılarıyla bir anket hazırlanmış ve 14 sorudan oluşan bu anket Anadolu'daki müzik öğretmenleri ve ilgili kişileri gönderilmiştir. Anadolu'daki ezgileri toplamak amacı ile yapılan bu anket aynı zamanda Türk Halk Müziği çalışmalarının fiili olarak başlangıcını temsil etmektedir ve bu yüzden büyük önem taşımaktadır. Bu anketin sonunda Darülelhan'a 100 kadar nota gönderilir. Bu notalardan 85 tanesi 1926 yılında iki defter halinde yayınlanmıştır. Bu arada Viyana'dan öğrenimlerini bitirmiş ve dönmüş olan Seyfettin Asaf ve Mehmet Sezai kardeşler halk ezgilerimizi derlemek üzere Batı Anadolu'ya gönderilirler. Bu ilk resmi derleme gezisinde derlenen 76 ezgi 'Yurdumuzun Nağmeleri' adı altında 1926 yılında yayınlandı (Şenel, 1999:107). Ancak bu çalışmalar sırasında ses kayıt cihazının olmaması sebebi ile bu Türk Halk Müziği çalışmaları eleştirilmiştir. Bunun üzerine birtakım girişimlerde bulunan Darülelhan müdürü o dönemde yurtdışında öğrenim gören Cemal Reşit Bey'den plaklarıyla birlikte bir fonograf göndermesi için mektup yazmıştır. 1926 yılında fonograf geldiğinde fonografli ilk derleme gezisine hemen çıkmıştır. 250 kadar türkü derlenmiştir. Bu gezide grup üyeleri ayrıca Muzaffer Sarısözen ile de tanışmış ve Sarısözen'i yetenekleri sebebi ile konservatuvar eğitimi alması konusunda ikna etmişlerdir. İstanbul Konservatuvarında 3 yıl eğitim alan Sarısözen ise eğitiminin ardından Sivas'a geri dönmüştür. İkinci derleme gezisi yine Darülelhan heyeti tarafından 1927 yılında Konya, Ereğli, Manisa, Ödemiş'te gerçekleştirilmiştir. Bu derleme gezisinde 250 kadar türkü derlenmiştir. Üçüncü gezi 1928 yılında İnebolu, Kütahya, Eskişehir, Çankırı, Kastamonu'ya gerçekleştirilmiştir. Bu derleme gezisinde de 200 kadar türkü derlenmiştir. İlk sinema kamerasının kullanıldığı dördüncü derleme gezisi 1929 yılında Karadeniz Bölgesi'nin bazı illerinde gerçekleştirilmiştir. Bu derleme gezisinde 300 kadar türkü derlenmiştir.

Bu dört derleme gezisinde toplanan 670 türkü 12 defter halinde yayınlandı. Darülelhan'ın derlemelerini içeren iki kitapta Mahmut Ragıp Bey tarafından yayımlanmıştır. Bunlardan biri ilk üç gezinin yer aldığı 'Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz' 1928'de, diğeri ise dördüncü derleme gezisinin raporu gibi sayılan 'Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları' (1929) dır (Şenel, 1999:109).

Darülelhan 1927 yılında 'İstanbul Konservatuvarı' 1932 yılında da 'İstanbul Belediye Konservatuvarı' isimlerini almıştır. İstanbul Konservatuvarı çalışmaları daha sonraları da devam etmiştir. Bir gezi daha yapılmış ancak bu gezinin raporları yayımlanmamıştır.

1931 yılında Opera cemiyeti kurulmuştur. "Ulusal Operamız ilk ürünlerini 1934 yılında Atatürk'ün emriyle yazılan tek perdelik üç yapıtla ortaya konmuş olan Saygun'un Taşbebek operası, Akses'in Bayönder Operasıdır" (İlyasoğlu, 1999:75).

1930'lu yıllara ise Türk Halk Müziğimiz açısından önemli yıllardır. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer ve Muzaffer Sarısözen 'Halk Şairlerini Koruma Derneği'ni kurmuşlar ve aynı yılın sonunda da Sivas'ta 'Aşıklar Bayramı'nı düzenlemişlerdir. Bunun ilk THM etkinliği ve Âşık Veysel'in keşfedildiği ilk etkinlik olması sebebi ile oldukça önemlidir. "Ayrıca yapılan etkinlik sonrasında çıkarılan broşürde Sarısözen notaları ile birlikte 'Sivas Halayları' başlıklı bir yazı yayımlar" (Yükselsin, 2015a:81). 1931 yılında Türk Ocakları da kapatılmış ve yerine 1932 yılında Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinin amacı; pek çok alanda olduğu gibi kültürel alanda faaliyetler yürütmek, ülkenin sosyal ve kültürel anlamda kalkınmasını sağlamak ve Cumhuriyet Döneminin getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Atatürk'ün yapmış olduğu devrimleri halka anlatma yeri ve aydınlarla halkın buluşma yeri olarak faaliyet göstermiştir. Halkevlerinin en önemli diğer bir amacı da folklorumuzun ve halk ezgilerimizin yeniden canlandırılması ve yayılmasını sağlamaktır. "Saygun; Halkevlerinde türkülerini icra eden halk koroları oluşturulması yönünde çalışmalarda bulunmuştur. Ayrıca bu kurumlarda halkı çoksesli müziğe ısındırmak için bando konserleri verilmiştir" (Sağır vd, 2013c:86).

Dönem uygulamalarına bakıldığında Radyo'nun Türk Halk Müziği için öneminden bahsetmek çok önemlidir. Türkiye'de gerçekleştirilen ilk radyo yayını Mart 1927'de İstanbul'da başlamıştır. Yayınlar halkın ilgisini çekmiş, insanların bir arada merakla dinlediği bir iletişim aracı olmuştur. O dönemlerde yayın yapan Ankara ve İstanbul radyoları devlet (PTT) radyosuna dönüştürülmüştür. 1927-1939 yılları arasında radyoda Türk Sanat Müziği yayınları sıklıkla, Türk Halk Müziği yayınları ise kısa süreli olarak yapılmaktaydı. Müziğin toplum üzerindeki etkisinin farkında olan devlet; radyonun da kendi eline geçmesiyle, zaten Osmanlı mirası gibi düşünülen Sanat Müziği'nin de reddedilmesi adına radyolardan tamamen (1934) yasaklamıştır. Ancak halk; devlet ne kadar yasaklamaya çalışsa da kendi içinde var olan ezgileri dinlemek istediğinden Mısır ve Arap radyolarına yönelmiş ve kendi kulağına aşına gelen ezgileri dinlemeyi tercih etmiştir. Bu da toplumun, yapılan müzik reformlarına karşı duyarsız olduğunu göstermektedir. Devlet; müzik alanında, topluma müdahale etmeye çalışmışsa da başarısız olmuştur. "Bu yasak bugün dahi önemle sözü edilen hatta arabesk müziğin yaygınlaşmasının sebeplerinden biri olarak gösterilen bir olaydır" (Paçacı, 1999d:19).

1934 yılında ayrıca 'Riyaset-i Cumhuriyet Flarmoni Orkestrası' kurulmuştur. 1936 yılında ise Ankara Halkevi tarafından Bela Bartok'un Türkiye'ye davet edilmesi ile o yılların en önemli müzik olaylarından biri gerçekleşmiştir. Davet; genç Türk müzik adamlarına, bir saha araştırmasının nasıl yapılacağını öğretmek amacı ile yapılmıştır. Daha sonra Bela Bartok, Ahmet Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses birlikte saha çalışmasına katılmışlardır.

Bartok ülkemizde, dönemin önemli müzik araştırmacıları ile birlikte gerçekleştirdiği derleme gezisinde 90 kadar ezgi derlemiş, bu ezgilerin notaları ve ezgilere ilişkin notları raporlar halinde önce Macaristan'da daha sonra ise Amerika'da yayınlamıştır. Derleme gezileri aynı zamanda Cumhuriyet döneminin simge kurumlarından biri olan ve 1936 yılında Musiki Muallim Mektebi yerine kurulan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın da önemli amaçlarından biri olmuştur. Yükselsin; yine o dönemlerde Ahmet Kutsi Tecer tarafından Atatürk'e isim olarak önerilen Muzaffer Sarısözen'in, derleme gezilerinde yer aldığını, aynı yıllarda Sarısözen'in 'Folklor Arşiv Şefliği' ve 'Müzik Arşivi' oluşturmaya da başladığını belirtmektedir (2015b:82). Kurumun ilk gezisi 1937 yılında gerçekleşmiştir. Konservatuvar adına gerçekleştirilen bu geziler 17 yıl sürmüştür. Bu derleme gezilerinin hepsine katılan Sarısözen ilk üçü hariç diğer on üç derlemenin hepsini Halil Bedii Yönetken ve teknisyen Rıza Yetişen ile gerçekleştirmiştir. Bu gezilerde dokuz bin civarında türkü derlenmiştir.

Devlet ideolojisine uygun bir biçimde radyoda 1936 yılında Türkçe müzik yayınlama yeniden başlamıştır. Türk Halk Müziği yayın saatleri uzatılmış ve Sadi Yaver Ataman'ın 'Açıklamalı Halk Müziği' programına başlanmıştır.

Cumhuriyet kültür anlayışının önemli isimlerinden biri olan Muzaffer Sarısözen; aynı zamanda toplumsal kültür zeminini oluşturma işlevi taşıyan 'Yurttan Sesler' korolarının da kurucusudur. Muzaffer Sarısözen koronun kuruluş amacını şöyle açıklamıştır:

Radyonun sınımsız tuttuğu ve başardığı halk türkülerini yayımı, ne sadece dinleyicilerine hoş bir vakit geçirmek ne de yalnız türkülerimizin çeşitleri hakkında fikir vermektir

ibaret değildir. Gönüllerimizi bir araya toplamak ve bütün memleketi tek duygu haline getirmek Yurttan Sesler ’in başlıca hedefidir. Artık izaha lüzum kalmamıştır ki ‘Yurttan Seslerin sanatkâr işçileri memlekete en modern tahrip vasıtalarının bile zerresini koparamayacağı bambaşka bir istihkâm yapmakla meşguldürler. (Alpyıldız, 2012:86)

Kısacası; ülke de derlenen ezgilerin kurgulanarak, halka duyurulması olarak belirlenmiştir. Yükselsin; 1947 yılında kurulan Yurttan sesler topluluğu ile başlayan bu sürecin; Türkiye de yeni bir icra pratiğinin doğuşunun da başlangıcı kabul edildiğini belirtmektedir. (2015c:87) Ayrıca “Yurttan Sesler” ile birlikte; radyoda farklı enstrümanları dinleyicilere duyurma şansına da sahip olunmuştur.

Sonuç

Osmanlı döneminde II. Mahmut’un eğitim amacı ile yurtdışına gönderdiği öğrenciler ile başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet döneminde daha etkili ilerlemeler ile devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte pek çok alanda modernleşme sürecine girilmiş ancak müziğin insanlar üzerindeki etkisi nedeni ile daha çok müzik alanına müdahale edilmiştir. Bunun sebebi olarak da müziğin kulağa hitap eden ve radyolar sayesinde dinleyicisine daha kolay ulaşan bir alan olması görülmüştür.

Cumhuriyet dönemi müzik politikalarının başında “milli musiki” oluşturma çabası gelmektedir. Bu amaçla müzik alanında gerçekleştirilen değişiklikler kültürel dönüşüm adı altında yapılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketlerinde en çok Ziya Gökalp’in “milli” kavramı ilgi görmüş ve bu kavram üzerinden hedeflenen amaçlara varılmaya çalışılmıştır. Osmanlı müziğinin pek çok kültürün müziğinden etkilendiği düşünülerek yok sayılmaya çalışılmış hatta o dönem uygulamalarında radyolarda Türk müziği yasaklanmıştır. Sonuç olarak, bu çabanın yer bulamadığı görülmüştür. Çünkü toplum; devlet ne kadar yasaklamaya çalışsa da kulağına aşına gelen ezgileri bu kez Arap ve Mısır radyolarını açarak dinlemiştir. Arabesk müziğin de bu sebeple yaygınlaşmaya başladığından söz etmek mümkündür. İrtten ve Sazak’a göre; “Arap radyolarına ve Arap filmlerine gösterilen ilginin, yeni müzik fikrinin yanında halkın geçmişten gelen müzik geleneğine duyulan özlemine, benzer bir başka müzik geleneğiyle doldurmaya çalıştığından kaynaklandığını söylemek mümkündür” (2018c:40).

Atatürk’ün modernleşme sürecine bağlı olarak değiştirmek istediği ve benimsediği “milli musiki” kavramı için özellikle bilimsel anlamda bir temele oturtulması gerekliliğine inanıldığından, yurtdışına öğrenciler gönderilmiş ve müziğin süreç ve metodolojisinin öğrenilmesi sağlanmıştır. Bu sayede Anadolu’da derlenen halk ezgileri batının yöntem ve metotlarına göre yeniden inşa edilerek, çeşitli etkinlik ve konserlerle halka arz edilmesi, radyolar aracılığı ile yeni müziğin dinlenmesi sağlanmıştır. Ancak sonuç olarak, bu ezgilerin halk arasında ne kadar benimsendiği ya da ilgi gördüğü ile ilgili somut bir sonuca varılamamaktadır. Bu konu ile ilgili derinlemesine yapılacak olan araştırmaların konunun netlik kazanması açısından yararına olacağı düşünülmektedir.

Milli musiki ezgilerinin artması ve kaynağının çoğaltılması anlamında farklı yıllarda farklı kişilerce Anadolu’ya derleme gezileri düzenlenmiş ve yaklaşık on bin türkü derlenmiş, notaya alınmış, arşivlenmiş ve birçok folklorik zenginliğin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Şu an TRT repertuvarında bulunan pek çok türkünün günümüze kadar gelmesi o dönemde gerçekleştirilen derleme gezileri sayesinde sağlanmıştır. Ayrıca yine aynı dönemde “Yurttan sesler korusu” kurulmuş ve derlenen türkülerin radyo aracılığı ile Anadolu’daki insanlara ulaşması sağlanmıştır. Günümüzde hala derlenen bu türkülerin eğitim kurumlarında verilen dersler ve radyo, televizyon, sosyal medya aracılığı ile bu ezgilerin gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmaktadır. Ayrıca açılan eğitim kurumlarında yetişen müzikologlar sayesinde yeni derleme çalışmaları yapılmakta ve repertuvara yeni halk ezgileri katılmaya devam etmektedir.

Eğitsel politikalar da aynı kararlılıkla devam etmiş ve pek çok yeni kurumun açılması sağlanmıştır. Günümüz müzik eğitimi anlayışının temelleri bu dönem ile atılmaya başlamıştır. İlk orta dereceli kurum ve müzik öğretmeni yetiştiren pek çok eğitim kurumu açılmıştır. Günümüzde müzik öğretmeni yetiştiren kurumların yanı sıra Batı müziği ve Türk müziği alanlarında sanatçı yetiştiren pek çok eğitim kurumu açılmış ve açılmaya devam etmektedir.

Cumhuriyet döneminde uygulanan müzik politikalarının büyük bir bölümünün başarılı bir şekilde hayata geçirildiği ve günümüze kadar devam ettiği gözlemlenmiştir. Batılılaşma politikası ile değiştirilmeye başlanan müzik ilerleyen zamanlarda kültürel temellere de oturtulmuş ve geliştirilmiştir. Artık konservatuvarlarda, farklı kültürlere ait müziklerin incelenmesi ve karşılaştırılmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi adına müzikoloji ve etnomüzikoloji bölümleri açılmıştır.

Kaynaklar

- Akkol, Mümtaz Levent. Tanzimat'tan Günümüze Müzikte Modernleşme, The Journal of Lingual, Social and Educational Sciences, Volume: 4, Number:2, s.326-334, 2018
- Alpyıldız, Eray. Yerelden Ulusala Taşınan Müzik Belleği ve Yurttan Sesler, Makale, www.millifolklor.com, s.84-93, 2012
- Ayas, Güneş. Musiki İnkılâbının Sosyolojisi-Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2014
- Durgun, Şenol. Türkiye'de Devletçi Gelenek ve Müzik, Ankara: Ümit Ofset, 2005
- Duygulu, M. Küreselleşme ve Sosyal Değişim Sürecinde, Türk Halk Müziğinde: Kimlik, Tavrı, Teknik, VI: Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi: Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Sektör Bildirileri, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002
- Güdek, Bahar. Cumhuriyet Dönemi Müzik Alanında Yabancı Uzman Raporları, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 7, Sayı XVII, ss. 629-659, 2014
- İlyasoğlu, Evin. Yirminci Yüzyılda Evrensel Türk Müziği, Cumhuriyet'in Sesleri, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 70-92, 1999
- İrten, Sinem ve Sazak, Nilgün. Osmanlı Modernleşme Döneminden Cumhuriyete: 'Toplumsal Dönüşüm Süreçlerinde, Devletin Müziğe Müdahalesi', Online Journal of Music Sciences (3), s. 24-45, 2018
- Kaplan, A. Kültürel Müzikoloji, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2013
- Karadağ, Engin. Eğitim Bilimleri Doktora Tezlerinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analitik Hata Tipleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2010, Cilt 16, Sayı 1, ss:49-71, 2010
- Kutluk, Fırat. Müzik ve Politika, İstanbul: H2O Yayıncılık, 2018a
- Kutluk, Fırat. Cumhuriyetin Müzik Politikaları. İstanbul: H2O Yayıncılık, 2018b
- Öztürk, Banu. 1908 Meşrutiyeti ve Müzik. Folklor/edebiyat dergisi, Cilt 7, Sayı 65, s. 81-96, 2011
- Öztürk, Okan Murat. 'Mûsikî Terakkîye Mâni midir?': Terakkî, Medeniyet ve Mûsikî Meselelerinin Garpçı Jön Türkler Söyleminde Kurgulanışı. Uluslararası Etnomüzikoloji Sempozyumu: Müzik ve politika içinde, s. 417-451. Etnomüzikoloji Derneği Yayınları, 2017
- Paçacı, Gönül. Cumhuriyetin Sesli Serüveni, Cumhuriyet'in Sesleri, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 10-29. 1999
- Sağır, Turan. Zahal, Onur ve Gürpınar, Engin. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Müzikte Modernleşme Hareketleri ve Müzik Politikaları (1923-1952), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı: 1, s. 71-89, 2013
- Şen, Ülkü Sevim. Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 343-360, 2005
- Şenel, Süleyman. Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği Araştırmaları, Folklor/Edebiyat 17, s. 99-128, 1999
- Tekelioğlu, Orhan. Ciddi Müzikten Popüler Müziğe Musiki İnkılâbının Sonuçları, Cumhuriyet'in Sesleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 146-155, 1999
- Üstel, Füsün. 1920'li ve 30'lu Yıllarda 'Milli Musiki' ve 'Musiki İnkılâbı' Cumhuriyet'in Sesleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 40-49, 1999
- Yükselsin, İbrahim Yavuz. Bir 'Kültürel Aracı' Olarak Muzaffer Sarısözen ve Erken Cumhuriyet Döneminde 'Türk Halk Müziği'nin Yeniden İnşasındaki Rolü, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı: 14, s.77-90, 2015

POLICIES OF TURKISH MUSIC IN THE MODERNIZATION PROCESS OF THE REPUBLICAN PERIOD

Pelin DEMİRE ALTINTAŞ

ABSTRACT

Culture is defined as all the material and spiritual values of a society from the past to the present and the transfer of these values from generation to generation, and it has changed and developed since human beings started to exist. This development and transformation describe a process of change arising from the geographical and social interactions that societies have experienced in their past. The process of modernization that had started in the Ottoman Empire gained momentum with the proclamation of the Republic. In this process, interventions were made in many social areas under the name of modernization. In Anatolia, which has a musical tradition from the Ottoman Empire to the Republican period, the biggest intervention for the modernization efforts that started with the Republic was in the field of music. Turkish society would find its own identity with a new type of music under the name of 'National Music' by collecting the melodies created by and existing in their own villages and their own people, not the music left over from the Ottoman Empire. As a result, compilation trips were organized to many parts of Turkey. At the same time, with the reforms made in the field of education, new educational institutions were opened and students were trained. With the return of the students sent abroad for education, the methods of Western Music were learned, and it was ensured that the National Music created in Turkey was made polyphonic by subjecting it to new arrangements with these methods.

Keywords: Musicology, music history, music policies, republican period